

PANAIT ISTRATI

CODIN
●
CIULINII BĂRĂGANULUI

Prefață, fișă biobibliografică și
referințe critice de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României ISTRATI, PANAIT

Codin; Ciulinii Bărăganului / Panait Istrati; pref., fișă
biobibliografică și referințe critice de Lucian Pricop –
București: Cartex 2000, 2019

ISBN 978-973-104-861-1

I. Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	12
<i>Referințe critice</i>	14
<i>Notă asupra ediției</i>	23

CODIN

O noapte în bălți	27
Codin	37
Kir Nicola	93

CIULINII BĂRĂGANULUI

I	125
II	129
III	135
IV	141
V	147
VI	152
VII	157
VIII	162
IX	170
X	175
XI	181
XII	186
XIII	192
XIV	201

O NOAPTE ÎN BĂLȚI

Viața unchiului Dumitru și a familiei sale era o adevărată robie. Tot câștigul muncii lor era înghesuit de veșnicele datorii către proprietarul moșiei și către stat. Pentru ei era grâul cel mai frumos, porumbul cel mai bun, laptele vacii, ouăle și găinile. Pentru locuitorii magherniței, ciorbă de fasole și o mămăligă rea.

Viața aceasta învrăjbea pe oameni. Unchiul Dumitru se îmbăta duminica și își bătea nevasta care, de frică, se ascundea prin vecini. Pentru dânsul, orice pricină era binevenită: dacă i se părea că femeia aprinde focul prea încet, unchiul, cu lovituri de cizmă, o trimitea cu capul în cenușa vetrei. Atunci bătrâna mamă se supăra, lua cobilița și croia fiului său câteva ciomege, pe care acesta le primea, râzând.

– Bețivule!... Câtă vreme sunteți îndrăgostiți, scoateți limba de-un cot, iar după ce puneți mâna pe fată, nu vă mai uitați la ea nici ca la o cățea!

Trimiteau apoi pe micul Adrian s-o cheme pe oropsită, care, plângând, își ridica poalele și arăta soacră-sii coapsele pline de vânătăi.

– N-aș fi crezut că Dumitru al meu o să mă bată așa! scâncea ea.

– Ce vrei, fata mamei! Știi bine că suntem săraci lipiți pământului. Nu trebuia să-l iei! Sărăcia cu iubirea nu duc nicio-dată trai bun. Asta s-o ții minte pentru copiii tăi.

Respect pe Cu toate că avea șaptezeci de ani, bătrâna făcea tot ce putea ca să-i ușureze pe copii de sărăcia pe care le-o lăsase moștenire. Fiindcă nu mai putea să ia parte la muncile grele de pe câmp, își luase sarcina gospodăriei: gătea, spăla, îngrijea de vite și de țânci. Și, cum voia să adune ceva gologani pentru pomenile ei, toate clipele libere, toată odihna ei, erau întrebuințate să strângă spicele de grâu în urma secerătorilor, să adune smocurile de lână pe care oile le lăsau în scaieti și să culeagă păpădia care crește pe marginea șanțurilor. Mai era uneori chemată să tragă copiii bolnavi și să le descânte. Seara, la cină, socotindu-se o gură de prisos, nu se atingea nici de ouă, când acestea se găseau pe masă. Se mulțumea cu puțină ciorbă și cu susai verde cu oțet, acel susai despre care cărțile civilizate spun că „este o excelentă hrană pentru porci și pentru iepurii de casă“.

De două ori pe săptămână, bătrâna, încovoidându-se sub greutatea cobiliței prea încărcată, străbătea cei cinci kilometri care despărțeau satul lor de piața Brăilei; la amiază se întorcea cu treizeci de parale înnodate în colțul basmalei. Dar paralele acestea făceau minuni. După trei sau patru ani o vedeai săpând un puț, pe la răspântiile drumurilor bătute de cărauși, sau cumpărând fie un pat, cu toate albiturile lui, pentru o fată săracă ce se mărita, fie o vacă cu vițelul de curând fătat, pe care o dădea de pomană vreunei văduve împovărată de copii.

Se întâmpla, dar foarte rar, ca unchiul Dumitru să dea peste ascunzătoarea unde biata femeie strângea banii, și atunci se ducea pe gărlă și puțul, și patul și vaca. Atunci sufletul evlavioasei Nedelea era bolnav cu săptămânile. Se plimba galbenă și tristă, ținându-și gura cu mâna, pentru a nu slobozi blestemul de neiertat.

Adrian, nepotul cel mic – care fusese crescut aici la țară, până la șapte ani și care revenea mai târziu să-și petreacă vacanțele de școlar – era martorul blestemățiilor unchiului Dumitru, dar acestea nu-l împiedicau să-l iubească...

De altfel, orice s-ar crede, toată lumea îl iubea pe Dumitru, începând cu nevasta bătută și cu mama furată și sfârșind cu țăranii care îl chemau la toate praznicele și nunțile. Era un muncitor fără pereche și apoi, cânta din fluier ca nimeni altul în tot ținutul. Coasa lui era în fruntea coșurilor și fluierul lui îndemna la joc, chiar și pe cei mai bătrâni ori mai ursuzi.

Afară de asta era un om cu lipici. Deși părea posac, avea în el un haz stăpânit. Semăna a țigan, cu fața lui smeadă, cu sprâncenele stufoase și veșnic încruntate, și cu glumele lui neașteptate.

Adrian îl iubea; și unchiul își iubea nepotul. Erau tovarăși. Câteodată, micul tovarăș îl muștra pe cel mare, pentru brutalitatea lui față de nevastă, dar unchiul răspundea:

– Însoară-te și pe urmă să vorbești, femeia e lucrul dracului.

– Atunci de ce te-ai însurat?

– Fiindcă așa se cade. Acolo ajungem cu toții. Mai târziu bagi de seamă că trebuie să lucrezi pentru doi, pentru zece. Atunci bei ca să uiți și bați ca să te ușurezi...

Adrian nu se mulțumea cu aceste răspunsuri: ori de câte ori unchiul își bătea nevesta, el se așeza în fața acesteia, știind bine că Dumitru nu era în stare să-l lovească. Într-adevăr, țăranul îl iubea pe fiul surorii sale mai mari ca pe copiii lui și îi trecea toate toanele, mergând până a-l însoți „de hatâr“, când se ducea să-și facă micile nevoi. Patima copilului era să se afle totdeauna și peste tot lângă unchiu-său, dar mai ales atunci când acesta lua pușca pentru a trage în sturzii care mâncau strugurii, sau când inhăma ca să meargă la tăiat stof ori papură în bălți.

Ah, nopțile acelea, în întinsele mlaștini de la gura Siretului! Cum ar fi putut Adrian să le uite!

Unchiul Dumitru nu era „învoit“ să taie în baltă. Permisul costa un pol pe an, și el n-avea de unde să-l dea. De aceea pleca pe înserate, pentru ca, după ce tăia o parte din noapte, să poată ajunge în piața orașului învecinat înainte de ziua.

Respect pe Adrian mirosea că „e rost de baltă” după pregătirile ce se făceau în ziua plecării: se dădea cailor mai multă hrană și pe urmă erau lăsați să se odihnească, apoi umpleau traista cu un codru mare de mămăligă, ceapă și sare. Băutura: o ploscă cu apă.

Dar cea mai sigură dovadă că unchiul pleca la „tăiat”, Adrian o vedea în hainele de cerșetor pe care Dumitru le îmbrăca, precum și în chipul lui care devenea dureros de îngrijorat, căci nu se știa niciodată cum o să se termine treaba. Unchiul se ducea să fure, fura ceea ce stăpânul moșiei nu muncise niciodată, nici nu însămintase. Uneori, în loc să ajungă dimineața la târg, se pomeneau în curtea boierului, cu căruța și cu caii confiscăți. Turcul, care păzea mlaștinile, îi prinsese. Un nechezat de cal era de-ajuns ca să-i dea de gol.

Într-o seară, unchiul Dumitru și cu Adrian plecaseră târziu, ca să nu fie văzuți de vecini. Erau șapte kilometri până la bălți. Noapte caldă de iunie, cer înstelat. Unchiul mâna, fuma și tăcea, în timp ce Adrian asculta vâjâitul vântului în urechi și nu scotea o vorbă.

Odată ajunși în împărăția tăcerii, deshămară caii și îi legară de căruța, cu traista de ovăz pe după cap. Pe urmă, Dumitru intră în baltă, cu târpanul în mână.

Trebuia să se ducă departe, să intre în apă până la genunchi, până la burtă chiar, fiindcă la mal furtul putea fi ușor descoperit. Dar unchiul era voinic, întreprinzător: pentru a tăia cel mai bun stuf și pentru a câștiga patru lei în piață, nu șovăia să pătrundă cât de adânc.

Plecând, îi spuse încet lui Adrian:

– Fii cu băgare de seamă la cai... Dacă vezi că-i apucă neastâmpărul, mai dă-le o mână de ovăz, mai ales celui din dreapta, care e nărăvaș. Vezi să nu adormi, că răcești.

Să adoarmă Adrian? Dar ar fi fost o nebulie! El aștepta numai ca unchiul să întoarcă spatele și să se facă nevăzut pentru a se simți stăpânul cailor, al căruței, al nesfârșitei întinderi

mlăștinoase, și chiar al vântului și al cerului cu stelele sale „fără număr”, cum spunea bunica.

În seara aceea, ca și cum inima îi prezicea nenorocirea ce urma să se întâmple, nu avea chef să „poruncească” stihiiilor, așa cum făcea de obicei. În picioare, în căruța, urmări cu privirea înaintarea unchiului după mișcarea trestiiilor înalte, pe care țărânu-l le înlătura, pentru a-și deschide drum, pe urmă rămase nemișcat. Din când în când, zburau găște și rațe sălbătice, scoase din tufișuri și speriate din somnul lor de acest noptatec musafir. Se ridicau în aer cu largi bătaii de aripi.

În lumina lunii, Adrian le privea cu înfrigurare. Îi venea să le strige: „Luați-mă și pe mine!”.

Adierea ușoară și murmurul păpurișului îi gădilau simțurile într-atât încât îl făceau să-și piardă noțiunea de loc și de timp. Ar fi putut să rămână așa nemișcat clipe îndelungate, căci clipele acestea nu le găsea în viața urâtă de toate zilele, plină de țipete și de sudălmii. Când vreo cucuvaie străpungea tăcerea cu chiotele ei cobitoare, Adrian tresărea ca din somn.

Dumitru plecase demult. Adrian ținea privirea ațintită către vârful stufișului, care trebuiau să se aplece mai mult la întoarcerea unchiului, din pricina maldărelor pe care acesta le târa cu el. Mișcarea se trăda de foarte departe, pe urmă devenea din ce în ce mai lămurită, până când, în sfârșit, îmbrâncind în dreapta și în stânga, unchiul se iveră.

S-a ivit și în noaptea aceea, dar deja era obosit după primul drum. Se udase până la piept, iar sudoarea curgea șiroaie de pe el.

– Ah, e greu de data asta... spuse el, dând drumul să-i cadă la picioare maldărele și târpanul. Apele sunt înalte și cojanii au „ciordit” tot ce era mai ușor de tăiat. Trebuie să mă duc tocmai la dracu, ca să gădesc stuf bun! Se așeză, se șterse și-și răsuci o țigară. Pe urmă vorbi ca pentru el însuși:

– Nu voi putea să tai mult în noaptea asta... O cărucioară de trei lei, cel mult...

Și întorcându-se către Adrian:

Ei, nu ține-i foame? Hai să îmbucăm ceva!
Strivi o ceapă între palmele sale, o sără, și-i dădu jumătate nepotului, în chip de friptură. Mâncară cu poftă, apoi traseră un gât din ploscă.

– Sunt liniștiți caii?

– Da, răspuse Adrian, dar cel din dreapta nu mănâncă și ciulește mereu urechile la vânt.

– Ticălosul!

Luă târpanul și plecă pentru al doilea drum. La fiecare drum aducea noi maldăre sub brațe, așa că seara, la întoarcerea din târg, spunea:

– Era o încărcătură de zece, de douăzeci, de cincisprezece drumuri.

Și aceasta, pentru trei, patru sau cinci lei câștig și cu prețul unor chinuri și nenorociri fără seamă, cum s-a întâmplat în noaptea aceea.

Era la al șaselea drum și Dumitru nici nu se depărtase bine, când un nechezat pătrunzător rupse tăcerea și îl împietri pe loc. Lui Adrian îi îngheță sângele: el cunoștea furia unchiului. Acesta se întoarse cu mâinile goale, întunecat. Vorbi cu voce blândă calului vinovat, celui din dreapta:

– Ei, Doamne Dumnezeu! N-ai vrea să-mi faci vreo pozna... Ce-ți lipsește?

Îl îngrijii, îl mângâie și, plecând, spuse lui Adrian:

– Stai pe lângă el... Îi e urât și lui... Nu-l lăsa din ochi. Numai vreo câteva maldăre să mai tai, ca să nu fim de râsul târgului, și plecăm.

Dar abia dispăru în desiș, că se și întoarse în fugă: calul nechezase din nou!

– Precista mă-tii, acuși îți mănânc urechile! Na, dacă-i așa!

Și aruncându-se asupra calului, îi dădu un picior în burtă, care răsună dureros. Bietul animal tresări din pricina loviturii și întoarse capul, pentru a privi cu ochii lui inteligenți pe acela

care îl bătuse. Adrian tremura, ca și cum ar fi primit el piciorul în pânțele. Se rugă de unchiul său să nu mai dea în cal.

– Să înhăăm, spuse țăranul, nu mai e nimic de făcut, o să ne dea de gol... Paștele mă-sii, m-a făcut să-mi pierd noaptea degeaba!

Porniră. Era încă întuneric. Dar nici n-apucară să iasă bine din baltă și calul năvălaș se opri, nemaivoid să tragă. Tropăi pe loc, umflă nările și ciuli urechile la vânt. Dumitru rămase pe gânduri.

Adrian îl întrebă:

– De ce face așa, unchiule?

– Fiindcă-i armăsar și trebuie să fi mirosit vreo iapă prin împrejurimi; trebuie să fie vreun țăran pe-aici, aproape, cu o iapă. Ah, o să se sfârșească rău în noaptea asta!

Unchiul Dumitru se închină de trei ori, descoperindu-se:

– Doamne, ferește-ne de nenorocire! Și scui pă într-o parte: Ptiu, drace, du-te pe pustii!

Luă armăsarul de frâu și merse așa o bucată de drum. Deodată, animalul necheză de două ori la rând în mâna stăpânului său. Omul simți că i se face părul măciucă. Sângele i se urcă la cap. Începu să lovească orbește, întâi cu pumnii, cu picioarele, apoi cu un retevei smuls din căruța și care se rupse în două.

Calul înnebuni de durere, tovarășul său se înfricoșă de asemeni, și ambii porniră într-o goană turbată. Părăsiră drumul și o luară pe o potecă înțelenită, în care unchiul nu putu să-i mai stăpânească. Armăsarul necheza fără încetare și târa căruța spre baltă, în timp ce Dumitru, luptând să-l readucă pe șosea, se vedea covârșit, aproape să fie strivit, cu hainele făcute zdrențe și cu un crac de pantalon pierdut în fugă.

Atunci se întâmplă ceva groaznic: tot alergând, Dumitru înfipse târpanul în burta armăsarului, care se opri pe loc. Tăișul sfâșie toată lungimea burții, care se goli de măruntaie. Animalul căzu ca trăsnet.

Adrian scoase un țipăt și leșină peste grămada de stof.

Respect pentru Slab lumați de primele licăriri ale zorilor, unchiul Dumitru și paznicul bălților vorbeau în picioare, în fața stârvului calului ce zăcea într-un lac de sânge, cu mațele risipite în jurul lui.

– Fii bun, Osman, spunea unchiul, nu mă duce la curte. Am destule belele pe cap, după cum vezi. Hai, fii bun, Osman!

Turcul uriaș, cu pușca pe umăr, cu traista de merinde pe celălalt, cu fața arămie și păroasă, cu ochii negri și inteligenți, încrucișă brațele în fața nenorocirii și spuse într-o românească stricată:

– Fim bun... Nu putem fim buni, bre, Dumitru. Boier plătește, boier slujește!

– N-o să sărăcească boierul!

– Evet! Boier bogat, ma, Dâmnâzeu chior!

Pe urmă, privind cu ochii speriați calul înjunghiat, rosti hotărârea care ușură sufletul îndurerat al lui Dumitru.

– Haide, fugim! Ma, nu vorbește nimic!

Și întorcând spatele, se depărtă cu pași greoi.

Dumitru își părăsi tovarășul care îi muncise atâta vreme, se înhămă în locul lui și luă drumul satului, după ce mai întâi descărcă stuful.

Luceafărul, cu strălucirea sa de opal, se arăta la orizontul însângerat, când Adrian, cu multă greutate, se despărți de cel mai bun prieten al copilăriei sale, de roibul frumos, cu mersul mândru, cu ochii vii, cu sângele clocotind în vine, care târa cu dispreț hodoroaga cu patru roate. Copilul urmă căruța unchiului Dumitru, cum urmezi un dric. Și, din nou, în deznădejdea sa se reîntoarce, după douăzeci de pași, la animalul trântit în iarbă, sărută nebunește ochii aceia închiși pe veci și udă cu lacrimile sale botul pe care îl mângâiasă de atâtea ori.

Apoi, mergând de-a-ndărăteala, privi cum spațiul se mărește între ei și „cea mai nobilă cucerire“ a omului ignobil, până când locul groazei dispăru.

Convoiul funebru străbătea acum o pădurice de măcăciș, de tufișuri și de arbuști. Dimineța, orăcăitul broaștelor, cântecetele privighetorilor și mierlelor, așteptau somnoroase. Dar nu tăcuseră de tot, când pițigoii, prepelița, graurul reluară concertul întrerupt, îmbăindu-se în aerul proaspăt și curat al dimineții, pe care îl umpleau cu flecăreala lor veselă și felurită, cu imnurile lor de slavă către Domnul.

În cer și pe pământ, viața își relua cursul, înălța cânturi sincere, chema la fericire, în timp ce omul semăna moartea și se scobora mai jos decât vita. Drumul lui moș Dumitru trecea prin fața cârciumii fratelui său mai mare, înstăritul Anghel. Când se opri, istovit, pentru a bea un pahar, Anghel era demult sculat și își vedea de treburi. Proaspăt bărbierit, cu părul și barba frumos pieptănate, el alerga de colo-colo, cu mânecile sumese, orânduindu-și „bateria“. Dumitru intră în prăvălie, ca un automat. Anghel, miop, își întâmpină fratele îngânând un cântec, dar numaidecât se dădu înapoi, înfricoșat de înfățișarea pământie și de hainele însângerate ale lui Dumitru.

– Ce-ai făcut, nenorocitul?

Adrian se aruncă de gâtul cârciumarului, plângând:

– A... omorât... armăsarul, unchiule!

Țăranul, stând pe bancă și privind pământul, întări:

– Da, am omorât armăsarul...

Anghel dezmierdă copilul și o zbughi afară, ca să se convingă: văzu hamul din dreapta liber și calul desperecheat, care își pleca trist capul.

Reveni cu pași domoli, cu fața galbenă, mut, turnă țuică și bău cu fratele său. Acesta îi povesti pe scurt ce se petrecuse și sfârși cu glasul stins:

– Iată... Asta e soarta mea. Niciodată n-o să mai am un cal așa frumos... Avea numai șapte ani. Pe urmă, privind-și mâinile pline de sânge... Am mâncat susai cu oțet și mămăligă, ca să-l cumpăr... *Am vrut să-l am!* Nu-mi plac gloabele.